

אוניברסיטת תל אביב

תכנית מחקר תרבות הילד והנוער

הקורס : משפחה וילדים בחברה הערבית-מוסלמית במדינת ישראל

המרצה: ד"ר איאד זחאלקה

דוא"ל של המרצה: iyadzh@gmail.com

תאור כללי של הקורס :

הקורס נועד להציג בפני הסטודנטים את מאפייניה החברתיים והתרבותיים של המשפחה הערבית-מוסלמית בישראל. הקורס יבחן את המשפחה מנקודת מבט שונות: תרבותית ודתית. הקורס ידון במבנה ההיררכי של המשפחה הערבית והשינויים שחלו בה בנסיבות הקיום הייחודיות של מדינת ישראל. הקורס ידון בתהליכים החברתיים התרבותיים והפוליטיים שאפיינו את החברה הערבית-מוסלמית מאז קום המדינה, ואת המגמות שאפיינו אותם, וינתח בין השאר את המצוקות, הקשיים והאתגרים שעומדים בפני המשפחה הערבית-מוסלמית בישראל.

חובות התלמידים : קריאה שוטפת של חומר המקורות והמחקרים.

הגשת עבודה ביום רביעי 2 באוגוסט 2017.

תכנית הקורס :

שיעור ראשון-שלישי : רקע סוציו-היסטורי

היבטים דמוגרפיים, הפסיפס העדתי והחלוקה הגיאוגרפית, מאבק הזהויות בקרב המיעוט הערבי-מוסלמי, כלכלה, תעסוקה ומצב סוציו-אקונומי, מערכת החינוך, התרבות הערבית-מוסלמית, מגמות דתיות בקרב הערבים המוסלמים בישראל.

שיעור רביעי : מבנה המשפחה בחברה הערבית-מוסלמית

השיעור יתאר את מערכת היחסים השוררת בתוך המשפחה הגרעינית ומערכת היחסים בין המשפחה הגרעינית למשפחה המורחבת והחמולה.

שיעור חמישי : השפעת הסביבה הישראלית על המשפחה והילדים הערבים-מוסלמים

שיעור זה ידון במידת השפעת הסביבה הישראלית על מבנה המשפחה הערבית-מוסלמית וחלוקת התפקידים והאחריות בתוך המשפחה, וההשלכות של שינויים אלה על הילדים.

שיעור שישי : יחס דיני השריעה למשפחה ולילדים

השיעור ידון בעקרונות הבסיסיים של דיני השריעה בענייני נשים וילדים והזכויות שלהם במסגרת המשפחה. בנוסף לכך ידונו היעדים של השריעה בענייני המעמד האישי.

שיעור שביעי : יחס דיני השריעה למשפחה ולילדים – מזונות

הדיון בשיעור זה יתמקד בנושא מזונות ילדים על פי דיני השריעה, ויסקור את ההתפתחויות ההלכתיות בנושא זה.

שיעור שמיני : יחס דיני השריעה למשפחה ולילדים – אבהות
הדין בשיעור זה יתמקד בנושא אבהות על פי דיני השריעה, ויסקור את ההתפתחויות ההלכתיות
בנושא זה.

שיעור תשיעי : יחס דיני השריעה למשפחה ולילדים – משמורת ילדים
השיעור ידון בעקרונות הבסיסיים של דיני השריעה בנושא משמורת ילדים על פי דיני השריעה,
ויסקור את ההתפתחויות ההלכתיות בנושא זה.

שיעור עשירי : מעמדם וזכויותיהם של ילדים בין הדין הדתי והמשפט האזרחי
השיעור ישווה בין מעמדם של ילדים בדיני השריעה והמשפט הישראלי.

שיעור אחד עשר : משפחה וילדים בין הדין הדתי והמנהגים.
השיעור ישווה בין דיני השריעה והמנהגים של החברה הערבית ביחס לנשים וילדים.

שיעור שנים עשר : השפעת השינויים החברתיים על יחס בתי הדין השרעיים לילדים
השיעור יבחן את השינוי ביחס בתי הדין השרעיים למעמדם של ילדים במשפחה ולזכויות שלהם
בעקבות השינויים החברתיים והתרבותיים שחלים בחברה הערבית-מוסלמית.

שיעור שלושה עשר : מצב הילדים בעקבות סכסוך בין ההורים
השיעור יעסוק בהשלכות של סכסוך בין ההורים במשפחה הערבית-מוסלמית, כיצד משפיעים
הפרקטיקות המקובלות בחברה על הילדים, בפרט הפן החמולתי של המשפחות.

שיעור ארבעה עשר : סיכום

רשימת קריאה

- אבו-בקר, ח' ורבינוביץ ד' (2003). הדור הזקוף. ירושלים: כתר.
- אלחאגי, (1996) חינוך בקרב הערבים בישראל: שליטה ושינוי חברתי, מאגנס, ירושלים.
- אלחאגי, מ' (2000), זהות ואוריינטציה בקרב הערבים בישראל: מצב של פריפריה כפולה, בתוך: רות גביזון ודפנה הקר (עורכים) השסע היהודי-ערבי בישראל: מקראה (עמ' 13-33). ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- אבו-אלהיגיא, (2005). למה לא קמה אוניברסיטה ערבית בישראל?, בתוך: אילן גור-זאב (עורך). קץ האקדמיה בישראל (עמ' 303-311) חיפה: אוניברסיטת חיפה.
- אבו-עסבה, מבנה אלטרנטיבי למערכת החינוך הערבי בישראל (ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי, 2003).
- אבו-עסבה, (2007) "החינוך הערבי בישראל: דילמות של מיעוט לאומי" מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות, 2007, 68-82. ג'בארין, יי. ואג'באריה, א'. (2010).
- בג"צ 4298/93 ג'בארין נ' שר החינוך והתרבות, פ"ד מח(5) 199.
- בג"צ 4091/96 אבו-שמיס נ' עיריית תל אביב-יפו (לא פורסם).
- בירנבוים-כרמלי, לא בבית ספרנו, מטעם 23, עמ' 39-47 (ספטמבר 2010).
- בן-שחר, ת'. אוטונומיה חינוכית, תוכנית-הליבה ומימון ציבורי של החינוך – על חוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים, התשס"ח-2008 משפט וממשל י"ב תש"ע, 281-331.
- ברזילי, ג' (2003). ערבים ויהודים בישראל. בתוך אפרים, י' ושביט, ז' (עורכים), מגמות בחברה הישראלית. האוניברסיטה הפתוחה.
- גביזון, האם שוויון מחייב שילוב? המקרה של מערכת החינוך הממלכתי ביפו (תשנ"ח) (לא פורסם).
- גביזון, בית הספר היסודי בנווה שלום/ ואחת-אל-סלאם: לקחים למערכת החינוך, בתוך: שפת אזרח בישראל (בעריכת דן אבנון) 111-160 (הוצאת מאגנס, 2006).

זחאלקה, 2009 – א' זחאלקה, בתי הדין השרעיים בין השיפוט לזהות, ירושלים: ההוצאה לאור של לשכת עורכי הדין, 2009.

זחאלקה, 2011 – א' זחאלקה, "מעמד בתי הדין השרעיים בקרב הציבור הערבי, מיעוטים מוסלמיים במדינות רוב ל-מוסלמי, בעריכת א' רכס וא' רודניצקי, תל-אביב: אוניברסיטת תל אביב, מרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה ותכנית קונרד אדנאור לשיתוף פעולה יהודי-ערבי, 2011, עמ' 86-98.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה http://www.cbs.gov.il/shnaton60/st02_02.pdf

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, האוכלוסייה המוסלמית בישראל- נתונים לרגל חג הקורבן (ירושלים, 15 בנובמבר 2010),

http://www.cbs.gov.il/reader/newhodaot_template.html?hodaa=201011270

הנהלת בתי הדין השרעיים, סטטיסטיקות של הנהלת בתי הדין השרעיים באתר האינטרנט של משרד המשפטים,

<http://www.justice.gov.il/MOJHeb/BatiDinHashreim/MivneHyehida/Iroor/dohot>

חוק חינוך ממלכתי, תשי"ג – 1953, סעיפים 2,4,11. ותקנות חינוך ממלכתי (מועצה מייעצת לחינוך הערבי), התשנ"ו- 1996.

חינוך בהמתנה: מדיניות הממשלה ויוזמות אזרחיות לקידום החינוך הערבי בישראל – דו"ח מצב (הפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה, ומרכז דיראסאת למשפט ומדיניות) (פרק 4 ואחרית דבר).

חיידר, (עורך) (2005). ספר החברה הערבית בישראל: אוכלוסייה, חברה, כלכלה (ירושלים: מכון ון ליר- הקיבוץ המאוחד).

פולקה, "עיצוב זהות מוסלמית בחברה מערבית: פסיקותיו של השיח' יוסף אלקרצ'אוי למוסלמים במערב", **מיעוטים מוסלמים במדינות רוב לא-מוסלמי: התנועה האסלאמית בישראל כמקרה מבחן**, בעריכת אלי רכס ואריק רודניצקי, תל-אביב 2011, עמ' 43–62.

קופרמיניץ, פרופ' גבריאל סלומון, ד"ר יגאל רוזן ורביעה חסייסי, תפיסת האחר בקרב בני-נוער יהודים וערבים בישראל: 2004-2005 (המרכז לחקר החינוך לשלום, אוניברסיטת חיפה, 2007).

קרייני, 2003 – מ' קרייני, "על הישגנו": רב-תרבותיות בהקשר הערבי-יהודי", עיוני משפט, כז, (2003), 71-108.

רבין, הזכות לחינוך (נבו, ירושלים, 2003), 446-147.

רבין, יי הזכות לחינוך (נבו, ירושלים, 2003), 446-472.
רבינוביץ, (1993), נוסטלגיה מזרחית: איך הפכו הפלסטינים ל,ערביי ישראל. תיאוריה וביקורת,
4 : 141-151.

שטנדל, תשנ"ב – א' שטנדל, ערביי ישראל בין פטיש לסדן, ירושלים: אקדמון - האוניברסיטה
העברית, תשנ"ב, עמ' 64-118.

Ephrat, *Spiritual Wayfarers, Leaders in Piety: Sufis and the Dissemination of Islam in Medieval Palestine*, Cambridge, Massachusetts 2008.

Jabareen, Law and Education: Critical Perspectives on Arab Education in Israel, *American Behavioral Scientist* 49(8):1052-1074 (2006).

Pew Research Center, *The Future of the Global Muslim Population: Projections for 2010-2030*, The Pew Forum on Religion & Public Life, January 2011, <http://www.pewforum.org/The-Future-of-the-Global-Muslim-Population.aspx>.

Reiter, 2009 – Y. Reiter, "Judge reform: Facilitating divorce by Shari`a courts in Israel", *Journal of Islamic Law and Culture*, Volume 11, Issue 1, 2009, pp. 13-38.